

Michel Dijkstra

De essentie van

Dōgen

ISVW UITGEVERS

Michel Dijkstra

De essentie van Dōgen

ISVW UITGEVERS

Het familiegebruik van alle boeddha's en voorouders is het opwekken van de gelofte om alle levende wezens te redden door lijden weg te nemen en vreugde te verschaffen. Alleen dit familiegebruik bezit onuitputtelijke schittering en helderheid.
(EK 6:434)

De voorouder die zijn arm afhakt en het merg verwerft is nooit een ander en de meester die bevrijd raakt van lichaam-en-geest zijn we zelf.
(SBGZ Rahai Tokuzai)

Hebben jullie het helemaal begrepen? Drie hoofden en acht armen!
(SBGZ Busshō)

INHOUD

Lijst van afkortingen	9
I LEVEN ALS DAUW OP HET GRAS	11
Grote twijfel	11
Op zoek naar de Weg in China	15
Teruggekeerd met lege handen: de Japanse Weg	28
Een mysterieuze verhuizing: op weg naar Eiheiji	34
Sterven met bravoure	37
Bronnen voor de leer	41
De essentie is ongrijpbaar: opzet van deze studie	48
II VOLG DE WEG MET JE HELE HART: BENDŌWA	53
Het ontvouwen van een missie	53
De <i>samādhi</i> van zelfvervulling	56
Transmissie en twijfel	60
Eén met het al: de werking van zazen	62
Kikkergekwaak: kritiek op rivalen	68
III DE MAAN IN EEN DAUWDRUPPEL: SBGZ GENJŌKŌAN	77
Context: <i>Fukanzazengi</i> (eerste versie)	79
'Het is een heldere zaak': Baoche en zijn waaier	82
Dubbele waarheid	84
Verlichting en onwetendheid zijn 'niet-twee'	86
Boeddha's en levende wezens zijn 'niet-twee'	88
Leven en dood zijn 'niet-twee'	92
Vogels en vissen	96

IV	VERLICHTING IS VERGANKELIJKHEID: SBGZ UJI	101
	Twijfel aan zijn-tijd is ook zijn-tijd	104
	De onwetende visie op tijd versus de ontwaakte blik	107
	De werking van zijn-tijd: stromen naar alle kanten tegelijk	110
	Falen en het zien van de morgenster	113
V	ALLE DINGEN ZIJN BOEDDHANATUUR: SBGZ BUSSHŌ	119
	Voorbij het antropocentrisme: boeddhanatuur als alomvattend bestaan	121
	Voorbij het naturalisme: zaadje en vrucht zijn 'niet-twee'	127
	Voorbij de eeuwigheid: boeddhanatuur als vergankelijkheid	130
	Voorbij de boeddhanatuur: niet-boeddhanatuur	132
	Drie hoofden, acht armen	136
VI	BERGEN EN RIVIEREN PREKEN DE WEG: SBGZ SANSUIKYŌ	139
	De aanwijzing: bergen en rivieren zijn de expressie van aloude boeddha's	141
	Het commentaar (1) Bergen lopen op het water	145
	Het commentaar (2) Kritiek: kōans zijn niet onbegrijpelijk	148
	Het commentaar (3) Fluïde visies op water	150
	Poëtisch commentaar (1) Bergen zijn het lichaam van de wijzen	153
	Poëtisch commentaar (2) Wijzen vissen zonder aas	155
VII	EÉN WEG, VELE ASPECTEN	159
	Non-denken als basishouding: <i>Fukanazengi</i> (tweede versie)	159
	Koken met Dōgen	163
	Op de Weg zijn man en vrouw gelijk (?)	168
	Dichterlijk denken	173

INHOUD

Een zenboeket: wisteria, pruimenbloesem en blauwe lotus	181
VIII POETS DE PAREL! EIHEI KÔROKU	189
Hoe meer poetsen, hoe meer schittering	191
Boeddha Gebroken Lepel	194
Een verlicht stuk stront	196
De ezel kijkt naar de maan	199
IX DE REGENTON VAN EIHEIJI	203
Dankwoord en verantwoording	209
Glossarium	211
Genealogie van zenmeesters	217
Bibliografie	219
Noten	225

Opgang naar Eiheiji (foto van de auteur)

LIJST VAN AFKORTINGEN

In dit *Essentie*-deeltje worden de volgende afkortingen van de belangrijkste primaire werken gebruikt.

SBGZ = *Shōbōgenzō*: *Schatkamer van het oog (of: de inzichten) van de correcte dharma (of boeddhistische leer)*. Als ik naar specifieke onderdelen van Dōgens eerste hoofdwerk verwijs, dan volgt de titel cursief. Bijvoorbeeld: *SBGZ Baike*

EK = *Eihei Kōroku*: *Uitvoerige optekeningen van Eihei*. Dōgens tweede hoofdwerk. Ik verwijs met cijfers naar het hoofdstuk en het onderdeel. Bijvoorbeeld: *EK 6:434*

LS = *Lotus Soetra*. Basistekst uit het Mahāyāna-boeddhisme

DDJ = *Daodejing*. Basistekst uit het taoïsme

Bij de taoïstische basistekst *Zhuangzi* verwijs ik eerst naar het hoofdstuk en dan naar de paragraaf. Bijvoorbeeld: *Zhuangzi 2:4*

VERKLARENDE WOORDENLIJST

Filosofische kernbegrippen uit dit boek zijn te vinden in het afsluitende glossarium.

VERANTWOORDING VAN DE ILLUSTRATIES

Het inleidende hoofdstuk bevat drie reproducties van illustraties uit Menzans biografie van Dōgen, *Teiho kenzeiki zue* (1817): Deel 1, no. 32, Deel 1, no. 40 en Deel 2, no. 48. Een digitale versie van deze tekst inclusief afbeeldingen is te vinden op <https://terebess.hu/zen/menzan.html> (geraadpleegd september 2020).

LEVEN ALS DAUW OP HET GRAS

GROTE TWIJFEL

Het leven van zenmeester Eihei Dōgen (1200-1253) stond in het teken van de vergankelijkheid. Een weinig opzienbarende vaststelling, want geldt dat niet voor ons allemaal? Je kunt nog zo hard doen alsof je het eeuwige leven hebt, maar als je na een bepaalde leeftijd in de spiegel kijkt zie je, om een ‘even wilde als wijze’ Engels-Ierse kunstschilder te citeren, ‘elke dag de dood aan het werk’ en ‘word je een opzichter van je eigen verval’.¹ Natuurlijk kunnen we ervoor kiezen om op allerlei manieren niet in de spiegel te kijken, bijvoorbeeld door met behulp van plastische chirurgie iets aan ons voorkomen te doen of door het klimmen der jaren simpelweg te ontkennen.

Het verschil tussen ons en een middeleeuwse boeddhistische monnik uit Japan zoals Dōgen is nu juist de voortdurende aandacht die hij aan het onbestendige karakter van alle dingen schenkt, inclusief zichzelf. Hij gaat de confrontatie met de eindigheid niet uit de weg, maar kijkt diep in de spiegel die de vergankelijkheid toont. Sterker nog, de hele natuur spreekt tot de zenmeester over haar vluchtige karakter. Zo schreef Dōgen

**‘De weg van de Boeddha bestuderen is
jezelf bestuderen. Jezelf bestuderen is
jezelf vergeten. Jezelf vergeten is verlicht
worden door de tienduizend dingen.’**

Met deze paradoxale regels beschrijft zenmeester Dōgen (1200-1253) het hart van zijn denken: de ontdekking van een even weidse als intieme verbondenheid van het ‘ik’ en ‘de ander’ of ‘het andere’. Vergankelijkheid vormt bij Dōgen het onontkoombare uitgangspunt. We delen haar niet alleen met onze medemens, maar ook met alle dieren, planten en dingen.

Met *De essentie van Dōgen* biedt Michel Dijkstra een ingang tot de rijkdom en schoonheid van Dōgens verbindingskunst. Hij verduidelijkt de vaak moeilijk te doorgronden teksten van Dōgen en laat helder zien wat we van hem kunnen leren.

ISVW UITGEVERS

WWW.ISVW.NL